

Onderwerp	: Achtergronden centrumregeling RES	
Zaaknummer	: 2435338	Datum: 13 augustus 2024

Doel memo

Rond de besluitvorming over de centrumregeling RES NML is behoefte ontstaan aan extra inzicht en achtergrond over de keuze voor de centrumregeling. In het presidium van 2 juli 2024 zijn hier aanvullende vragen over gesteld. Het gaat hierbij tevens over de samenhang tussen lokale opgaven en nut, noodzaak en meerwaarde van de regionale samenwerking. De reden om hiervoor de vorm van een centrumregeling te treffen en de financiële kaders zijn in voorliggend memo uitgewerkt.

Samenvatting

- Vanwege de groeiende complexiteit en dynamiek binnen de energietransitie en de toename van de opgaven die aan de RES NML worden toegewezen, is besloten een intensievere vorm van samenwerking te organiseren (raadsbesluit 2 juni 2021);
- Gekozen is voor de centrumregeling die zorgt dat bevoegdheden bij de gemeenten en partners blijven liggen, maar die tegelijk ruimte geeft een robuuste en wendbare organisatie te zijn die recht doet aan de complexiteit van de opgave om de transitie regionaal en lokaal het hoofd te bieden (collegebesluit 21 juni 2023);
- In de huidige projectmatige vorm van samenwerking gaat veel capaciteit en doorlooptijd verloren aan besluitvormingsprocedures;
- Samen oplossingen vinden voor de netcongestie is één van de belangrijkste punten waarop samenwerking in de centrumregeling RES meerwaarde kan hebben. Zonder toekomstbestendig elektriciteitsnetwerk krijgen we geen stroom en kunnen we geen of zeer moeizaam nieuwe woningen bouwen, bestaande bedrijven niet uitbreiden, nieuwe bedrijven niet vestigen en maatschappelijke voorzieningen niet verduurzamen en of vernieuwen;
- De regionale insteek van warmtebronnen, nieuwe ontwikkelingen en wetgeving vragen om vertaling naar gemeente, inwoners en bedrijven. Kennis en ervaringen delen is efficiënter en effectiever dan individueel dezelfde uitdagingen aan te gaan;
- Het RES-bod 1.0 geldt voor de periode tot 2030 (raadsbesluit 2 juni 2021). Daarmee is de opgave in de energietransitie niet voltooid. In 2025 volgt een RES-bod 2.0 waarvoor de RES NML gezamenlijk met haar partners de verantwoordelijkheid zal dragen;
- Diverse geldstromen lopen vanuit het Rijk naar de centrumgemeenten in de RES. Dat geldt voor gelden voor de organisatie van de RES-sen, maar ook voor uitvoeringsmiddelen voor de warmtetransitie en de aanpak van netcongestie;
- Als we geen onderdeel uitmaken van de centrumregeling, betekent het niet per direct dat we geen onderdeel van de bestaande RES regio meer zijn. We maken in dat geval geen onderdeel uit van de nieuwe governance structuur ten aanzien van overleg, expertise, samenwerking, besluitvorming en financiering. Voor de inhoudelijke opgaven en de afspraken met stakeholders zoals Enexis en de provincie staan we dan vol aan de lat.

Ontwikkeling van de RES NML

Om de ambities van het klimaatakkoord te realiseren, is vanaf 2019 de RES regio Noord- en Midden-Limburg (RES NML) tot stand gebracht. Binnen de RES regio werken 15 gemeenten, provincie Limburg, Waterschap Limburg en Enexis intensief samen. In 2021 is de RES 1.0 vastgesteld, waarin de belangrijkste opgave zich richtte op het gezamenlijk in de regio te komen tot projecten voor opwekking van duurzame energie (raadvoorstel vastgesteld op 2 juni 2021). In de brief van de burgemeester van 26 juni jl. is opgenomen hoe uw raad is meegenomen in en besluitvormend betrokken is bij de ontwikkeling van de regionale samenwerking.

Behoeftte aan intensievere samenwerking

De RES is ontstaan om de nationale doelen te kunnen vertalen naar regionaal maatwerk. Daar hoort een passende vorm van regionale samenwerking bij. Iedere RES regio is vrij zijn eigen samenwerkingsvorm te kiezen en in te richten. De RES NML is tot heden in projectvorm georganiseerd. De afgelopen jaren is de complexiteit van de opgave sterk toegenomen: de verduurzaming van woningen en bedrijven, het ontwikkelen van duurzame warmtebronnen, het borgen van lokaal eigenaarschap van energie en sinds enige tijd de netcongestie die nieuwe ontwikkelingen sterk vertraagt. Naast de hoge complexiteit is er een schaarste aan expertise en groeit het aantal bovengemeentelijke afstemmingsvraagstukken. Daarom hebben de deelnemers aan de RES regio besloten een structurele samenwerkingsvorm op te richten. Dit is in de periode van 2019-2021 ook naar voren gekomen in voorgelegde raadsvoorstellen als organisatievraagstuk. Tevens is een onderzoek gedaan naar de toekomstige regionale samenwerking (raadsinformatie 2 juni 2021). Uitgangspunten waren een samenwerkingsvorm in te richten die de bovengenoemde uitdagingen aan kan en die niet ingrijpt op de bestaande beleidsinhoudelijke bevoegdheden van individuele RES-partners.

Keuze voor de centrumregeling

De centrumregeling is door het bestuurlijk overleg RES gekozen als de voorkeursvariant. Op 14 en 21 september 2023 waren er informatiebijeenkomsten georganiseerd voor de gemeenten. Door een geringe opkomst van de raad van de gemeente Weert is op 12 oktober 2023 tijdens een commissievergadering de raad geïnformeerd over de centrumregeling. Een centrumregeling is in wezen een overeenkomst waarbij de colleges van B&W, het college van GS en het dagelijks bestuur van het waterschap afspreken dat zij op een bepaald beleidsterrein gaan samenwerken. Een centrumregeling is daarbij een lichte vorm van samenwerking op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen, omdat er geen nieuwe organisatie wordt opgericht en er geen bevoegdheden worden overgedragen aan een gemeenschappelijke regeling. Teruggebracht naar de basis, wordt in een centrumregeling dus enkel één gemeente ("de centrumgemeente") aangewezen die voor alle bestuursorganen de taken op het gebied van de energietransitie gaat uitvoeren. In ruil daarvoor verlenen alle aangesloten bestuursorganen aan het college van de centrumgemeente de vereiste mandaten en voldoen zij aan de centrumgemeente een gezamenlijk vastgestelde jaarlijkse bijdrage. Mandaten die conform het jaarplan en de uitvoering ervan zijn vastgesteld conform beschreven in het raadsvoorstel. Een deel van de bijdrage die daaraan is vastgekoppeld wordt via de Rijksoverheid ter beschikking gesteld. Belangrijk te vermelden is, dat het aangaan van een centrumregeling er niet toe leidt dat de deelnemende bestuursorganen hun bevoegdheden kwijtraken. Alle bestuursorganen zoals vermeld in het raadsvoorstel (gemeenten, provincie en waterschappen), blijven namelijk zelf bevoegd het eigen (energie)beleid vast te stellen en daarover besluiten te nemen. Ook blijven de deelnemers zelf beschikken over de eigen verkregen middelen uit de energietransitie.

Meerwaarde van deelname centrumregeling

Binnen de centrumregeling wordt de regionale samenwerking rond de energietransitie georganiseerd. In die samenwerking zijn we verantwoordelijk voor het bod dat we aan het Rijk doen om onze opgaven te behalen. De RES NML lijkt die opgaven te gaan halen en presteert daarmee bovengemiddeld. Het RES-bod 1.0 gaat over de opgave tot 2030. In 2025 wordt een RES-bod 2.0 voorbereid, waarin extra duurzame opwek en verbreding

naar opgaven ten aanzien van het energie-netwerk en warmte zullen worden opgenomen. Met het halen van het RES-bod 1.0 zetten de regio en de gemeenten dus een stevige stap, maar het is tegelijk een tussenstap naar de opgave(n) richting 2050.

De regionale samenwerking in een centrumregeling zorgt daarnaast voor randvoorwaarden die van groot belang zijn om onze lokale doelen te behalen. Dat gaat vooral over het energienetwerk om onze woningen, bedrijven en verenigingen van duurzame stroom te voorzien. In de situatie van netcongestie is het krijgen van stroom voor nieuwe woningen en bedrijven niet mogelijk. Ook voor de uitbreiding of verduurzaming van bedrijven en maatschappelijke voorzieningen is een stroomaansluiting nu niet te krijgen tot circa 2030. Investerings in het energienetwerk hebben we maar voor een deel lokaal in de hand; dat gaat met name om de investeringen op het laagspanningsnet in de wijken. Hier hebben we ondersteuning nodig van de regio en energiepartners in verband met de huidige netcongestie/ondercapaciteit in combinatie met onze visie op nieuwbouw.

Door het Rijk worden de RES regio's en het belang van intergemeentelijke samenwerking en afstemming op regioschaal erkend. Financiële bijdragen voor coördinatie op het gebied van de grootschalige opwek (NPRES), de warmtetransitie (NPLW) en het energiesysteem / netcongestie worden niet uitgekeerd aan individuele gemeenten maar aan de aangewezen centrumgemeente ten behoeve van de regio (i.c. Venlo). Ook de provinciale financiële bijdrage aan de RES verloopt via de centrumgemeente.

De snelle veranderingen in de energietransitie doen zich ook nadrukkelijk voor in wetgeving. De betekenis van negatieve stroomprijzen, voorkomen van teruglevering door het uitzetten van zonnepanelen en afschaffen van de salderingsregeling zijn inmiddels breed onderwerp van gesprek. Ze hebben directe invloed op inwoners en bedrijven. Op nationaal niveau wordt nieuwe wetgeving ingevoerd. Dit gebeurt in de vorm van de Energiewet, de Wet collectieve warmte (Wcw) en de Wet Gemeentelijke Instrumenten Warmtetransitie (WGIW). De manier waarop het elektriciteitsnet en warmtenet in de toekomst vorm krijgt, hoe met (lokaal) eigenaarschap wordt omgegaan en wat dit betekent voor de rollen van partijen gaat veranderen. Het doorgronden van, inspelen op en implementeren van die veranderingen is complex. Samenwerken in planvorming en uitvoering is ook hier van meerwaarde voor kennisuitwisseling en beleidsafstemming.

Samenhang Weerter Routekaart Energietransitie en RES centrumregeling

De samenhang tussen de lokale en regionale opgave is de afgelopen twee jaar sterk gegroeid. De nadruk lag in de beginfase van de RES NML op grootschalige opwekprojecten voor zon en wind. De RES NML agendeerde daarin vooral de noodzaak om aan de slag te gaan. Het resultaat daarvan is dat de RES regio het RES-bod 1.0 van 1,2 TWh gaat halen. Weert levert hierin duidelijk haar bijdrage. Ook met het opstarten van de warmtetransitie via Warm Wonen Weert, energiecoaches en maatregelen in woningen is een goede start gemaakt.

Het urgentiebesef om te verduurzamen is in de afgelopen jaren gegroeid. De oorlog in Oekraïne heeft daarin een duidelijke rol gehad. Daarnaast heeft wetgeving waarin consumenten, bedrijven en overheden worden gedwongen de verduurzaming te versnellen voor een grote toename van het gebruik van duurzame energie gezorgd. Het probleem van netcongestie en de rem die dat zet op zowel de verduurzaming van bestaande woningen en bedrijven alsook de onmogelijkheid om (effectief) nieuwe bedrijven en woningen te bouwen is hierdoor in hoog tempo opgekomen. Het netwerk is een bovenregionale, boven provinciale en zelfs internationale opgave. Een stabiel netwerk is cruciaal om in de toekomst over duurzame energie te beschikken. Zowel voor het opwekken en het opslaan, als voor het transporteren daarvan. Dat is niet óf lokaal óf regionaal, maar lokaal én regionaal.

Zonder een toekomstbestendig netwerk kunnen we geen zon- of windprojecten meer realiseren, kunnen we niet op grote schaal over op warmtepompen, kunnen we geen

bedrijven verduurzamen en geen nieuwe woningen, bedrijven of maatschappelijke voorzieningen realiseren. Een actualisatie van de Weerter Routekaart Energietransitie zal er dan ook anders uit komen te zien. De samenhang met buurgemeenten en de regio zal sterker worden. Samenwerking is daarbij duidelijk van meerwaarde en feitelijk een randvoorwaarde. De huidige Weerter Routekaart Energietransitie is veel meer op de lokale leest geschoeid, wat ook paste bij de tijd waarin de WRE is opgesteld.

Bij de gewijzigde situatie van de energietransitie, hoort een gewijzigde WRE en een nieuwe RES bod 2.0. Met het creëren van het beeld voor het Energiesysteem van de Toekomst met onze buurgemeenten sorteren we hierop voor. Het energienetwerk zal hier lokaal en regionaal een grote rol innemen. Dat gaat om het lokaal én regionaal benutten van het netwerk, waarvoor we lokale én regionale opgaven hebben. Het monitoren en meten van de voortgang én samenhang van de opgaven in de (nieuwe) WRE en het (nieuwe) RES-bod gaan we op elkaar afstemmen. We bouwen daarvoor nu al aan dashboard waarin de voortgang en resultaten eenvoudig afgelezen kunnen worden. Als onderdeel van de centrumregeling worden de vertegenwoordigende organen ook de ontwerpbegroting en de jaarrekening van de RES NML voorgelegd.

Naast de samenhang op de inhoud zorgt de samenhang met de regionale opgave voor meer toegang tot geldstromen, expertise die gedeeld wordt en aanspraak op innovaties en pilots om vooruitstrevend voor onze opgaven te benutten. Per jaar wordt door de centrumregeling een jaarplan gemaakt, worden uitgangspunten en doelen geformuleerd en gemonitord en vindt periodieke evaluatie plaats. Uiteraard wordt de raad daarin meegenomen.

Financiële kaders

Door samen te werken benutten we de middelen optimaal. Als we geen toegang hebben tot de regionale expertise, moeten we die zelf of in dienst nemen of zelf inkopen. Dat kost meer geld. Bovendien zijn we als gemeente kwetsbaar zonder beleidsmatige en bestuurlijke afstemming tussen gemeenten, provincie en waterschappen. De totale begroting van de RES NML bedraagt €1.813.000,-. De vijftien gemeenten dragen voor de gezamenlijke doelstellingen en uitvoering €1.363.000,- bij. Dit is op basis van het aantal inwoners per gemeente. Dat is voor Weert €2,60 per inwoner en betekent een bijdrage van €132.756,- (op basis van inwoneraantal van 51.060 per 1 januari 2024). De waterschappen en provincie leveren de rest. De CDOKE bijdrage die we vanuit het Rijk jaarlijks ontvangen, bedraagt circa €925.000,-.

Door de capaciteit te delen met de regio kunnen we die efficiënt inzetten. In het governance document dat bij de agendastukken van de raadsvergadering van 25 oktober 2023 is opgenomen, zijn de RES-begroting en het (concept) jaarplan 2024 opgenomen. Intussen werkt de RES NML aan de begroting en het jaarplan voor 2025. De bijdrage aan de RES NML groeit mee met de ontwikkeling van de samenwerking en het takenpakket van de RES NML. Om een idee te geven: In 2019 en 2020 was er geen sprake van een financiële bijdrage. In 2021 bedroeg de financiële bijdrage €0,23 per inwoner. In 2022 en 2023 bedroeg de financiële bijdrage €1,50 per inwoner.